

JOHANNIS CAPREOLI

THOLOSANI

ORDINIS PRÆDICATORUM, THOMISTARUM PRINCIPIS

DEFENSIONES THEOLOGICÆ

DIVI THOMÆ AQUINATIS

DE NOVO EDITÆ

CURA ET STUDIO

RR. PP. CESLAI PABAN ET THOMÆ PÈGUES

EJUSDEM ORDINIS

OLIM IN CONVENTU THOLOSANO PROFESSORUM

TOMUS VI

TURONIBUS

SUMPTIBUS ALFRED CATTIER, BIBLIOPOLÆ EDITORIS

M CM VI

TABULA ^(x)

DISTINCTIO I, II ET III ⁽⁵³⁾

Quæstio I

UTRUM IN SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS SIT ALIQUA
VIRTUS GRATIÆ CAUSATIVA

(p. 1.)

CONCLUSIO 1^a : Diffinitio sacramenti quam ponit Magister, scilicet : *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma, ita ut ejus imaginem gerat, et causa existat*, est bene assignata, et competens sacramentis novæ legis. — Contra hanc arguit Durandus de Sancto Portiano, Ordinis Prædicatorum Doctor.

CONCLUSIO 2^a : Sacramenta novæ legis consistunt in rebus et verbis. — Durandus.

CONCLUSIO 3^a : Sacramenta novæ legis sunt causa gratiæ non solum per modum causæ *sine qua non*, immo per modum causæ *per quam*. — Durandus, Scotus, Aureolus.

CONCLUSIO 4^a : In sacramentis novæ legis est aliqua virtus gratiæ causativa. — Durandus, Scotus, Aureolus.

Quæstio II

UTRUM SACRAMENTA VETERIS LEGIS CAUSENT
GRATIAM

(p. 53.)

CONCLUSIO 1^a : Sacramenta veteris legis non conferebant gratiam ex aliqua virtute eis inherente, sicut faciunt sacramenta novæ legis. — Aureolus.

(x) Hæc est tabula quam Thomas a Sancto Germano, in editione 1483, quarto volumini præmisit.

(c) Hæc III. — Om. Pr.

CONCLUSIO 2^a : In circumcissione conferebatur gratia, licet non virtute circumcissionis. — Scotus, Aureolus, Durandus.

Quæstio III ^(x)

UTRUM SACRAMENTA VETERIS LEGIS POSSINT POST
PASSIONEM CHRISTI SINE PECCATO MORTALI OBSERVARI

(p. 64.)

CONCLUSIO 1^a : Sacramenta veteris legis, et aliæ ceremoniæ legales, cessaverunt, quoad vim obligandi, et quoad utilitatem eorum, in adventu Christi. — Scotus.

CONCLUSIO 2^a : Sacramenta legalia non possunt observari pro nunc sine peccato mortali. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a : Baptismus non obligavit ad sui susceptionem, nec cadebat sub præcepto, ante passionem Christi. — Scotus.

CONCLUSIO 4^a : Sacramenta novæ legis conferunt gratiam alterius rationis quam sit gratia donorum et virtutum. — Quidam recitati a Petro de Palude.

DISTINCTIO IV

Quæstio I

UTRUM BAPTISMUS IMPRIMAT ALIQUEM CHARACTEREM
IN ANIMA

(p. 78.)

CONCLUSIO 1^a : Aliqua sacramenta novæ legis imprimunt characterem. — Scotus, Aureolus, Durandus.

(x) Circa primam et duas sequentes distinctiones. — Ad. Pr.

CONCLUSIO 2^a : Character est subjective in potentia animæ, et non in essentia. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a : Character est subjective in potentia intellectiva. — Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 4^a : Non omnia sacramenta novæ legis imprimunt characterem, sed solum tria. — Scotus.

DISTINCTIO V ET VI

Quæstio I

UTRUM PARVULI INFIDELIUM SINT INVITIS PARENTIBUS
BAPTIZANDI

(p. 113.)

CONCLUSIO 1^a : Pueri infidelium filii, nondum habentes usum rationis, non sunt baptizandi, invitis parentibus. — Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 2^a : Omnes parvuli baptizati æqualem effectum per se suscipiunt in baptismo, ex ipso baptismo. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a : Recipiens scienter baptismum a malis ministris, ab Ecclesia Dei præcisus per hæresim, schisma, vel excommunicationem, extra casum necessitatis, peccat. — Scotus.

CONCLUSIO 4^a : Malus minister baptizans cum solemnitate, quasi minister Ecclesiæ, peccat mortaliter; non autem si in casu necessitatis, sine solemnitate, et non ut minister, baptizet. — Durandus.

DISTINCTIO VII

Quæstio I

UTRUM BAPTISMUS, AUT CONFIRMATIO A FICTO SUSCEPTA,
RECEDENTE FICTIONE, SORTIATUR SUUM EFFECTUM

(p. 128.)

CONCLUSIO 1^a : Fictio impedit effectum baptismi et confirmationis.

CONCLUSIO 2^a : Recedente fictione, baptismus vel confirmatio suum ultimum sortitur effectum. — Durandus.

Quæstio II

UTRUM SACERDOS SIMPLEX, ETIAMSI NON SIT EPISCOPUS,
POSSIT CONFIRMARE

(p. 133.)

CONCLUSIO 1^a : Solus Episcopus potest potestate propria et auctoritate confirmare.

CONCLUSIO 2^a : Simplex sacerdos et non episcopus potest ex commissione solius Papæ confirmare. — Durandus.

DISTINCTIO VIII ET IX

Quæstio I

UTRUM FORMA SACRAMENTI EUCHARISTIE
SIT CONVENIENS

(p. 135.)

CONCLUSIO 1^a : Eucharistia est sacramentum. — Aureolus.

CONCLUSIO 2^a : Eucharistia est unum sacramentum, et non plura sacramenta. — Aureolus.

CONCLUSIO 3^a : Forma hujus sacramenti consistit in his verbis : *Hoc est corpus meum*, et : *Hic est calix*, etc. — Scotus.

CONCLUSIO 4^a : Forma consecrationis panis, conveniens et completa, duntaxat et præcise consistit in his verbis : *Hoc est corpus meum*. — Scotus.

CONCLUSIO 5^a : Prædicta locutio quam profert sacerdos in consecratione panis, scilicet : *Hoc est corpus meum*, vera est. — Scotus, Aureolus.

CONCLUSIO 6^a : Sola conveniens et completa forma consecrationis sanguinis Christi est hæc : *Hic est calix sanguinis mei*, etc. — Durandus, Aureolus, Quidam alii.

DISTINCTIO X

Quæstio I

UTRUM CORPUS CHRISTI SIT IN ALTARI, VEL IN
SACRAMENTO EUCHARISTIE, REALITER

(p. 163.)

CONCLUSIO 1^a : Verum corpus Christi est in sacramento Eucharistiæ secundum veritatem, et non solum sicut

in signo, vel secundum solam figuram. — Durandus, Aureolus.

CONCLUSIO 2^a : Verum corpus Christi, per hoc quod incipit esse realiter in sacramento in terris, non desinit esse realiter in coelis; immo simul est in caelo localiter, et in terra vel altari sacramentaliter, et in diversis locis et altaribus in terra simul. — Scotus, Aureolus.

Quaestio II

UTRUM CORPUS CHRISTI SIT IN EUCHARISTIA
SACRAMENTO, VEL CHRISTUS TOTALITER

(p. 181.)

CONCLUSIO 1^a : Christus est totus et totaliter in hoc sacramento, quoad omnem sui substantiam. — Scotus, Aureolus, Henricus (α).

CONCLUSIO 2^a : In Eucharistia est totus Christus totalitate quantitatis dimensionae, sic quod tota quantitas dimensiona corporis Christi est in hoc sacramento. — Durandus, Scotus, Aureolus.

Quaestio III

UTRUM CHRISTUS SIT IN EUCHARISTIA MOBILITER, HOC
EST, UTRUM IBI MOVEATUR LOCALITER

(p. 190.)

CONCLUSIO 1^a : Christus, secundum esse quod habet in Eucharistia, non movetur per se.

CONCLUSIO 2^a : Potest tamen moveri per accidens localiter, ad motum Eucharistiae. — Scotus, Durandus.

Quaestio IV

UTRUM CORPUS CHRISTI SIT IN EUCHARISTIA VISIBILITER,
HOC EST, UTRUM POSSIT IBI VIDERI OCULO CREATO

(p. 200.)

CONCLUSIO 1^a : Nullus oculus corporalis potest videre corpus Christi prout est in hoc sacramento. — Scotus.

CONCLUSIO 2^a : Quilibet oculus intellectualis beatus potest videre corpus Christi prout est in hoc sacramento. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a : Nullus oculus intellectualis, non beatus, potest videre, cursu naturali et propria virtute naturali, corpus Christi prout est in hoc sacramento. — Scotus.

(α) Henricus. — Om. Pr.

DISTINCTIO XI

Quaestio I

UTRUM POST CONSECRATIONEM EUCHARISTIAE REMANEAT
DEI SUBSTANTIA PANIS

(p. 220.)

CONCLUSIO 1^a : Substantia panis et vini non remanet post consecrationem in hoc sacramento. — Quidam Johannes Parisiensis, Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 2^a : Substantia panis et vini, licet non maneat in Eucharistia post consecrationem, non tamen proprie annihilatur. — Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 3^a : Substantia panis et vini convertitur in corpus et sanguinem Christi, conversione singularis. — Scotus, Durandus, Aureolus.

DISTINCTIO XII

Quaestio I

UTRUM ACCIDENTIA SEPARATA A SUBSTANTIA PANIS CON-
VERSI IN CORPUS CHRISTI, POSSINT IMMUTARE SUB-
STANTIALITER ALIQUID EXTRINSECUM

(p. 229.)

CONCLUSIO 1^a : In sacramento Eucharistiae remanent accidentia panis sine subjecto quod sit substantia, et aliquid accidens sine quocumque subjecto. — Scotus, Aureolus.

CONCLUSIO 2^a : Praedicta accidentia possunt immutare substantialiter aliquid extrinsecum. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a : Praedicta accidentia possunt corrumpi, et ex eis sic corruptis potest generari substantia. — Scotus, Durandus.

DISTINCTIO XIII

Quaestio I

UTRUM HOSTIA VEL SANGUIS A DUOBUS CONSECRATO
POSSIT ALIQUID ADMISCERI

(p. 230.)

CONCLUSIO 1^a : Plures sacerdotes possunt simul unam et eandem hostiam, vel idem vinum consecrare. — Durandus.

CONCLUSIO 2^a: Vini consecrato potest alius liquor admisceri. — Durandus.

DISTINCTIO XIV

Quæstio I

UTRUM SACRAMENTUM PENITENTIE POSSIT TOLLERE CULPAM, REMANENTE REATU

(p. 291)

CONCLUSIO 1^a: Penitentia est sacramentum. — Durandus.

CONCLUSIO 2^a: Propria materia sacramenti penitentiae sunt peccata. — Aureolus.

CONCLUSIO 3^a: Sacramentum penitentiae quandoque tollit culpam et totum reatum; quandoque vero tollit culpam, remanente aliquo reatu. — Scotus, Aureolus.

Quæstio II

UTRUM POST PENITENTIAM RESURGAT HOMO IN EQUE VIRTUTE

(p. 311)

CONCLUSIO 1^a: Per penitentiam virtutes restituuntur.

CONCLUSIO 2^a: Penitens non semper resurgit in equali gratia vel virtute, immo quandoque in minori. — Scotus, Aureolus, Henricus.

DISTINCTIO XV

Quæstio I

UTRUM HOMO POSSIT DEO SATISFACERE PRO PECCATO

(p. 321)

CONCLUSIO 1^a: Purus homo non potest perfecte satisfacere Deo, nisi in virtute meriti Christi. — Scotus, Aureolus, Durandus.

CONCLUSIO 2^a: Nullus potest satisfacere Deo de uno peccato, non satisfaciendo de alio, sed illud retinendo. — Scotus.

CONCLUSIO 3^a: Nullus, post remissionem peccati mortalis sibi factam per contritionem, noviter mortaliter

peccans, potest in statu illo, extra charitatem, satisfacere pro peccatis prius sibi dimissis. — Scotus, Quidam alii quos recitat Petrus de Palude.

CONCLUSIO 4^a: Opera extra charitatem facta, sicut non sunt satisfactoria, ita nec alicujus premii, etiam temporalis, proprie meritoria. — Quidam recitati a Petro de Palude.

DISTINCTIO XVI

Quæstio I

UTRUM PECCATUM VENIALE POSSIT REMITTI SINE MORTALI

(p. 330)

CONCLUSIO 1^a: Peccatum veniale non potest dimitti voluntate manente ad illud.

CONCLUSIO 2^a: Unum peccatum veniale potest dimitti sine alio veniali.

CONCLUSIO 3^a: Peccatum veniale non potest dimitti sine mortali, vel mortali remanente. — Durandus, alii.

Quæstio II

UTRUM PENITENTIA HABEAT PARTES

(p. 338)

CONCLUSIO 1^a: Penitentia habet partes. — Durandus.

CONCLUSIO 2^a: Penitentia, secundum quod est virtus, non habet partes.

CONCLUSIO 3^a: Partes penitentiae convenienter assignantur tres, scilicet: contritio, confessio, satisfactio. — Durandus, alii, Auctor.

CONCLUSIO 4^a: Predictae partes dicuntur partes penitentiae integrales.

DISTINCTIO XVII

Quæstio I

UTRUM VIR CONTRITUS ET PENITENS PRIUS DEBEAT ELIGERE PENAM INFERNI, VEL OMNINO NON ESSE, QUAM PECCARE

(p. 356)

CONCLUSIO 1^a: Contritus tenetur in generali velle pati magis quancumque penam quam peccare; non ta-

men tenetur in speciali descendere ad penam inferni, vel aliam. — **Durandus.**

CONCLUSIO 2^a : Quilibet contritus magis dolet et maiorem displicentiam habet de peccato in quantum est offensa Dei, quam de eodem ut est nocivum sibi ipsi. — **Durandus.**

CONCLUSIO 3^a : Fortis fortitudine politica plus debet fugere peccatum oppositum fortitudini quam mortem corporalem; et, secundum rectam rationem, exponit se morti, et eligit mortem, propter bonum commune, cuius est pars. — **Durandus.**

Quæstio II

UTRUM CONFESSIO FACTA AB ILLO QUI NON EST CONTRITUS NEC PENITENS ALIQUID VALEAT

(p. 374.)

CONCLUSIO 1^a : Confessio facta sine contritione non valet, pro tempore quo fit, ad remissionem peccati quoad culpam vel penam.

CONCLUSIO 2^a : Talis confessio, recedente fictione, incipit esse fructifera confitentis. — **Durandus, Godofridus.**

CONCLUSIO 3^a : Taliter confessus non tenetur iterare confessionem prius factam, sed solum confiteri suam fictionem. — **Godofridus.**

DISTINCTIO XVIII

Quæstio I

UTRUM CONFESSIO NON INTEGRA POSSIT ALIQUID VALERE AD SALUTEM

(p. 386.)

CONCLUSIO 1^a : Confessio debet esse sic integra ut homo confiteatur uni omnia peccata quæ habet in memoria. — **Durandus.**

CONCLUSIO 2^a : Non est necessarium quod confitens semper absolvatur ab omnibus peccatis confessis per unum et eundem; immo potest per unum absolvi ab aliquibus et non ab aliis, sed remitti ad alium qui absolvat a reliquis. — **Durandus, Auctor contra utramque simul.**

DISTINCTIO XIX

Quæstio I

UTRUM QUILIBET SACERDOS POSSIT UTI CLAVE QUAM HABET, IN QUEMLIBET HOMINEM

(p. 394.)

CONCLUSIO 1^a : In Ecclesia sunt et debuerunt esse claves.

CONCLUSIO 2^a : Clavis Ecclesie est potestas ligandi et solvendi, qua iudex ecclesiasticus dignos recipere, indignos excludere debet a regno. — **Scotus.**

CONCLUSIO 3^a : Sacerdos non potest uti clave sine potestate in quemlibet hominem. — **Durandus.**

CONCLUSIO 4^a : Sacerdos potest absolvere et ligare penitentem secundum proprium arbitrium divino instinctu regulatum, aliter non. — **Scotus.**

DISTINCTIO XX

Quæstio I

UTRUM PER INDULGENTIAS POSSIT ALIQUID REMITTI DE PENÆ SATISFACTORIA

(p. 402.)

CONCLUSIO 1^a : Indulgentiæ quas concedit Ecclesia, aliquid valent tam in foro Ecclesie quam in iudicio Dei.

CONCLUSIO 2^a : Huiusmodi indulgentiæ valorem habent propter merita Christi et aliorum sanctorum. — **Durandus, Quidam alii quos recitat Petrus de Palude, Aureolus.**

DISTINCTIO XXI

Quæstio I

UTRUM PECCATUM VENIALE POSSIT EXPIARI QUOAD CULPAM PER PENAM PURGATORII

(p. 413.)

CONCLUSIO 1^a : Culpa venialis in eo qui cum gratia decedit, remittitur post hanc vitam in purgatorio. — **Durandus, Alii quos recitat Petrus de Palude.**

CONCLUSIO 2^a : Peccatum veniale in inferno nullo modo potest expiari quoad poenam. Quidam recitatus a Petro de Palude, Scotus.

Quæstio II

UTRUM IN QUOLIBET CASU TENEATUR SACERDOS CELARE PECCATA QUE SUB SIGILLO CONFESSIONIS NOVIT

(p. 421.)

CONCLUSIO 1^a : Sacerdos debet celare peccata sibi confessa. — Durandus.

CONCLUSIO 2^a : Sacerdos debet celare non solum peccata confitentis, verum etiam alia in confessione sibi dicta, per quæ peccata confitentis possent deprehendi. Quidam (x).

CONCLUSIO 3^a : Sacerdos propter nullum præceptum Ecclesie vel Prælati debet revelare confessionem. — Quidam quos recitat Petrus de Palude.

CONCLUSIO 4^a : Sacerdos de voluntate confitentis potest revelare peccatum sibi confessum. — Durandus, Alti.

DISTINCTIO XXII

Quæstio I

UTRUM PŒNITENTIA INTERIOR SIT RES SACRAMENTI PŒNITENTIE

(p. 434.)

CONCLUSIO 1^a : In sacramento pœnitentie, sacramentale signum est exterior pœnitentia, ita quod est sacramentum et non-res sacramenti.

CONCLUSIO 2^a : In sacramento pœnitentie, res proxima, quæ se habet sicut res et sacramentum, est ipsa pœnitentia interior. — Petrus de Palude, Durandus, Alius (z).

CONCLUSIO 3^a : In sacramento pœnitentie, ultimata res, quæ sic est res quod non sacramentum, est remissio peccatorum per gratiam. — Petrus de Palude, Durandus.

Quæstio II

UTRUM PECCATA PER PŒNITENTIAM DIMISSA IN ALIQUO CASU REDEANT IN EO QUI RECIDIVAT

(p. 445.)

CONCLUSIO 1^a : Nullum peccatum per pœnitentiam se-

(x) Quidam. — Auctor Pr.
(z) Alius. — Auctor Pr.

mel dimissum nunquam redit in se idem numero, quoad identitatem actus. — Petrus de Palude.

CONCLUSIO 2^a : Nullum peccatum per pœnitentiam dimissum redit idem numero, quoad identitatem culpæ vel maculæ. — Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 3^a : Nullum peccatum per pœnitentiam semel dimissum redit idem numero quoad identitatem reatus. — Scotus, Durandus.

CONCLUSIO 4^a : Peccatum per pœnitentiam dimissum potest redire non in se, sed in suo effectu.

DISTINCTIO XXIII

Quæstio I

UTRUM EXTREMA UNCTIO SIT SACRAMENTUM

(p. 452.)

CONCLUSIO 1^a : Extrema unctio non est merum et purum sacramentale, sed sacramentum. — Petrus de Palude.

CONCLUSIO 2^a : Effectus principalis hujus sacramenti est remissio peccatorum quoad reliquias peccati, et ex consequenti etiam quantum ad culpam, si eam inveniat. — Durandus.

CONCLUSIO 3^a : Materia proxima hujus sacramenti est oleum per Episcopum consecratum. — Durandus.

CONCLUSIO 4^a : Forma hujus sacramenti est oratio deprecativa, et non indicativa. — Petrus de Palude.

DISTINCTIO XXIV

Quæstio I

UTRUM ORDO SIT SACRAMENTUM

(p. 464.)

CONCLUSIO 1^a : Ordo ecclesiasticus, in quo datur spiritalis potestas, est vere sacramentum. — Scotus.

CONCLUSIO 2^a : Licet sint plures ordines, omnes tamen sunt unum totale perfectum sacramentum, et non plura totalia perfecta; nec plures ordines totales et perfecti, sed unus totalis et perfectus ordo. — Durandus, Alti.

DISTINCTIO XXV

Quæstio I

UTRUM EPISCOPATUS SIT ORDO

(p. 478.)

CONCLUSIO 1^a : Episcopalis potestas, quoad aliqua, est superior potestate sacerdotis non episcopi. — Contra arguitur per auctoritates Hieronymi, in Decretis, Dist. 93, cap. *Legimus*; Aureolus.

CONCLUSIO 2^a : Episcopatus est ordo, accipiendo ordinem large, prout ordo dicitur tam de sacramento quam de officio non sacramento; non autem proprie et stricte, prout ordo est sacramentum. — Durandus, Alii, Aureolus.

DISTINCTIO XXVI

ET TRES SEQUENTES

Quæstio I

UTRUM MATRIMONIUM SIT SACRAMENTUM

(p. 487.)

CONCLUSIO 1^a : Matrimonium est vere et realiter sacramentum. — Durandus.

CONCLUSIO 2^a : Matrimonium confert gratiam. — Durandus.

CONCLUSIO 3^a : Matrimonium, quantum ad illud quod est res et sacramentum, essentialiter est quedam relatio, quæ est de genere conjunctionis. — Aureolus, Petrus de Palude, et Alii ab eo recitati.

DISTINCTIO XXX
ET DUE SEQUENTES

Quæstio I

UTRUM MATRIMONIUM BEATÆ MARIE VIRGINIS HABUERIT
ALIQUA BONA EXCUSANTIA ILLUD

(p. 504.)

CONCLUSIO 1^a : Matrimonium debet habere aliqua bona excusantia illud. — Scotus, Aureolus.

CONCLUSIO 2^a : Per prædicta bona actus matrimonii excusatur a peccato, et non sine illis. — Durandus, et alii quidam.

CONCLUSIO 3^a : Beata Virgo Maria, non obstante voto virginitalis per eam emissio, contraxit verum matrimonium. — Scotus.

CONCLUSIO 4^a : Illud matrimonium fuit licitum nec indiguit aliqua excusatione sicut alia.

DISTINCTIO XXXIII
ET NOVEN SEQUENTES

Quæstio I

UTRUM VOTUM CONTINENTIE ANNEXUM ORDINIBUS SACRIS
IMPEDIAT NE ORDINATUS POSSIT HABERE SIMUL
DUAS UXORES

(p. 515.)

CONCLUSIO 1^a : Licet habere plures uxores simul sit aliquo modo contra legem naturæ, tamen talis pluralitas quandoque fuit licita ex Dei dispensatione. — Aureolus, Durandus, Alii.

CONCLUSIO 2^a : Votum solemne impedit matrimonium contrahendum, et dirimit contractum; sed votum simplex, licet impediat contrahendum, non tamen dirimit contractum. — Scotus, Aureolus, Durandus, Petrus de Palude, Godofridus, Henricus.

CONCLUSIO 3^a : Ordo sacer impedit matrimonium contrahendum, et dirimit jam contractum. — Scotus.

JOHANNIS CAPREOLI^(α)

THOLOSANI, ORDINIS PRÆDICATORUM

THOMISTARUM PRINCIPIS

DEFENSIONES THEOLOGIE DIVI THOMÆ AQUINATIS IN QUARTO SENTENTIARUM

LIBRI QUARTI

DISTINCTIO. I. II. ET III.

QUÆSTIO PRIMA

UTRUM IN SACRAMENTIS NOVÆ LEGIS SIT ALIQUA
VIRTUS GRATIÆ CAUSATIVA

CIRCA primam distinctionem 4. *Sententiarum*, queritur : Utrum in sacramentis Novæ Legis sit aliqua virtus gratiæ causativa.

Et arguitur quod non. Quia idem non potest esse in diversis. Sed ad sacramenta concurrunt diversa, scilicet res et verba. Unius autem sacramenti non potest esse nisi una virtus. Ergo videtur quod in sacramento nulla sit virtus.

In oppositum arguitur. Quia dicit Augustinus, super Johannem (tract. 80) : *Quæ tanta vis aquæ, ut corpus tangat et cor abluit?* Et Beda (cap. 40 in Lucam) dicit quod Dominus, tactu suæ mundissimæ carnis, vim regenerativam contulit aquis.

In hac questione erunt tres articuli. In primo ponentur conclusiones. In secundo, objectiones. In tertio, solutiones.

ARTICULUS I.

PONUNTUR CONCLUSIONES

Quantum ad primum articulum, sit

Prima conclusio : Quod diffinitio sacramenti quam ponit Magister (4. *Sentent.*, dist. 1), scilicet : *Sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma, ita ut ejus imaginem gerat, et causa existat*, est bene assignata, et competens sacramentis Novæ Legis.

Hanc conclusionem ponit sanctus Thomas, 4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1, art. 1, q^{da} 3, ubi sic dicit : « Illa diffinitio Magistri completissime rationem sacramenti designat, prout nunc loquimur de sacramentis. Ponitur enim efficientia sanctitatis, in hoc quod dicitur, *ut causa existat*; et modus competens homini quantum ad cognitionem, in hoc quod dicit, *invisibilis gratiæ visibilis forma*; et modus significationis homini connaturalis, scilicet ex similitudine sensibilibus, in hoc quod dicit, *ut imaginem gerat*. » — Hæc ille.

Item, ibidem, in solutione primæ quasiuncule, sic dicit : « Sacramentum, secundum proprietatem vocabuli, videtur importare sanctitatem active, ut dicatur sacramentum, quo aliquid sacrat, sicut ornamentum dicitur quo aliquid ornatur. Sed quia

(α) *Eximii veritatis scholæ professoris, Fratris Johannis Capreoli, Tholosani, Ordinis Prædicatorum, Liber quartus Defensionum theologiæ divi doctoris Thomæ de Aquino in quarto Sententiarum feliciter incipit Pr.*

actiones activorum debent proportionari conditionibus passivorum, ideo in sanctificatione qua homo sanctificatur, debet esse talis sanctificandi modus, qui homini competat secundum quod est rationalis, quia ex hoc est homo. Inquantum autem est rationalis, habet cognitionem a sensibilibus ortam. Unde oportet quod sanctificetur (x) homo hoc modo quod sua sanctificatio sibi innotescat, et per similitudinem sensibilibus rerum. Et, secundum hoc, invenitur diversa acceptio sacramenti. Aliquando enim (6) sacramentum importat rem qua fit consecratio; et sic passio Christi dicitur sacramentum; et hæc est prima acceptio quam Magister ponit. Aliquando vero includit modum consecrationis, qui homini competit secundum quod cause sanctificant, et sua sanctificatio, per similitudines sensibilibus sibi notificantur; et sic sacramenta novæ legis sacramenta dicuntur, quia et consecrantur, et sanctitatem significant modo prædicto, et etiam primas sanctificationis causas: sicut baptismus et puritatem designat, et mortis Christi signum est. Aliquando includit significationem prædictorum consecrantium tantummodo, sicut signum sanitatis dicitur sanum; et hoc modo sacramenta veteris legis sacramenta dicuntur, inquantum significant ea quæ in Christo gesta sunt, et etiam sacramenta novæ legis. Relicto ergo primo modo dicendi, de sacramentis secundo et tertio modo dictis non poterit alia communis diffinitio assignari, nisi ut dicatur: *Sacramentum est sacræ rei signum*; ita quod oportet ut intelligatur modus significandi, qui est per similitudinem rei sensibilis; quod Magister addit, *ut scilicet ejus similitudinem gerat*. » — Hæc ille.

Similem sententiam ponit, 3 p., q. 60, art. 1, et 2, 3, 4.

Ex quibus potest formari talis ratio pro conclusione: Illa diffinitio est bene assignata, et competens sacramentis novæ legis, quæ explicat omnia quæ sunt de ratione talium sacramentorum. Sed dicta diffinitio est hujusmodi. Ergo, etc.

Secunda conclusio est quod sacramenta Novæ Legis consistunt in rebus et verbis.

Hanc ponit sanctus Thomas, 4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1, art. 3, ubi sic dicit: « Hoc est commune omnibus sacramentis, quod consistant in rebus sensibilibus et invisibilem gratiam significantibus. Sed hoc est speciale sacramentis novæ legis, quod rebus addantur verba, propter tres rationes. Prima est, quia hæc sacramenta non solum significant opus redemptionis quæ per Christum facta est, sicut alia sacramenta, sed etiam ab ipsa Christi passione fluxerunt; et ideo, sicut effectus proximi, habent

sue cause imaginem, quantum possunt, ut scilicet ex rebus et verbis consistant, sicut Christus ex Verbo et carne. Secunda ratio est, quia non solum sunt signa futurorum, sicut sacramenta veteris legis, sed et præsentium et præteritorum, quæ possunt expressius significari quam futura, sicut et certius cognosci; et ideo significatio verborum, quæ est expressiva, adjungitur significationi rerum. Tertia ratio est, quia gratiam continent ex sanctificatione quæ fit per Verbum Dei. » — Hæc ille.

Similia ponit, 3 p., q. 60, art. 4, 5 et 6. Nam, art. 4, sic dicit: « Divina sapientia unicuique providet secundum suum modum; et propter hoc dicitur, *Sapient. 8* (v. 1), quod *disponit omnia suaviter*; et, *Matth. 25* (v. 15), dicitur quod *dedit unicuique secundum propriam virtutem*. Est autem homini connaturale ut per sensibilia perveniat ad cognitionem intelligibilium. Signum autem est per quod quis devenit in cognitionem alterius. Unde cum res sacræ quæ per sacramenta significantur, sint quedam spiritualia et intelligibilia bona, quibus homo sanctificatur, consequens est ut per aliquas res sensibiles significatio sacramenti impleatur; sicut etiam per similitudinem sensibilibus rerum in Divina Scriptura res spirituales nobis describuntur. Et inde est quod ad sacramenta requiruntur res sensibiles, ut etiam probat Dionysius in primo capite *Ecclesiast. Hierarch.* » — Hæc ille. — Et, art. 5, probat quod ad sacramenta requiruntur determinatæ res. Et, art. 6, probat quod ad sacramenta novæ legis requiruntur verba. Unde sic dicit: « Sacramenta adhibentur ad hominis sanctificationem, sicut quedam signa. Tripliciter ergo considerari possunt; et quolibet (x) modo congruit eis quod verba rebus sensibilibus jungantur. Primo enim possunt considerari ex parte causæ sanctificationis, quæ est Verbum incarnatum, cui sacramentum conformatur quodammodo, in hoc quod rei sensibili verbum adhibetur; sicut, in mysterio incarnationis, carni sensibili est unitum Verbum Dei. Secundo possunt considerari sacramenta ex parte hominis qui sanctificatur, qui componitur ex anima et corpore, cui proportionatur sacramentalis medicina, quæ partem visibilem, scilicet corpus, tangit, et per verbum ab anima creditur. Unde Augustinus dicit, super illud *Johannis 15* (v. 3), *Jam vos mundi estis propter sermonem*, etc. (tract. 80): *Unde ista est tanta virtus aquæ, ut corpus tangat, et cor abluat, nisi (6) faciente verbo; non quia dicitur, sed quia creditur?* Tertio possunt considerari ex parte ipsius significationis sacramentalis. Dicit autem Augustinus, in 2 de *Doctrina christiana* (cap. 3), quod *verba inter homines obtinuerunt principatum significandi*:

(x) sanctificatur. — sanctificatur Pr.
(6) enim. — autem. Pr.

(x) quolibet. — utroque Pr.
(6) nisi. — non Pr.

quia verba diversimode formari possunt ad significandum diversos conceptus mentis; et propter hoc per verba magis distincte possumus exprimere quod mente concipimus. Et ideo ad perfectionem significationis sacramentalis necesse fuit ut significatio rerum sensibilium per aliqua verba determinaretur. Aqua enim potest significare et abluitionem propter suam humiditatem, et refrigerium propter suam frigiditatem; sed cum dicitur, *Ego te baptizo*, manifestatur quod aqua utimur in baptismo ad significandum spirituales emundationem. — Hæc ille. — Et, sequenti articulo, probat quod in sacramentis requiruntur verba determinata. In quibus manifeste rationes explicite continentur pro conclusione.

Tertia conclusio est quod sacramenta Novæ Legis sunt causa gratiæ, non solum per modum causæ sine qua non, immo per modum causæ per quam.

Hæc ponit sanctus Thomas, 4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1, art. 4, q^{da} 1, ubi sic dicit: « Omnes coguntur ponere sacramenta novæ legis aliquo modo esse causas gratiæ, propter auctoritates quæ hoc expresse dicunt vel ponunt. Sed diversimode eas causas ponunt. Quidam enim dicunt quod non sunt *causæ per quas*, quasi facientes aliquid in anima, sed *causæ sine quibus non*: quia increata virtus, quæ sola effectus ad gratiam pertinentes in anima facit, sacramentis assistit per quamdam Dei ordinationem, et quasi pactionem. Sic enim ordinavit, et quasi pepigit Deus, ut scilicet qui sacramenta accipiunt, simul ab eo gratiam recipiant, non quasi sacramenta aliquid faciant ad hoc. Et est simile de illo qui accipit denarium plumbeum, facta tali ordinatione, ut qui habuerit unum de illis denariis, habeat centum libras a rege; qui quidem denarius non dat illas centum libras, sed solus rex accipienti ipsum. Et quia talis pactio non erat facta in sacramentis veteris legis, ut accedentes ad ipsa gratiam acciperent, ideo dicuntur gratiam non conferre, sed promittebant tantum. — Sed hoc non videtur sufficere ad salvandum dicta sanctorum. Causa enim sine qua non, si omnino nihil faciat ad inducendum effectum, vel disponendo, vel meliorando, quantum ad rationem causandi, nihil habebit supra causas per accidens; sicut album est causa domus, si edificator sit albus. Et, secundum hoc, sacramenta essent tantum causa per accidens justificationis. Illa enim ordinatio quam dicunt, sive pactio (x), nihil dat eis de ratione causæ, sed solum de ratione signi; sicut denarius plumbeus, est tantum (6) signum indicans quis debeat accipere. Quod autem

est per accidens, omittitur ab arte; nec ponitur in diffinitione. Unde in diffinitione sacramenti non poneretur causalitas prædicta, nec sancti multum curassent dicere de ea. Nec iterum sacramenta novæ legis, quæ differunt a sacramentis veteris legis, secundum ordinationem prædictam, differrent ab eis secundum rationem causæ, sed solum quantum ad modum significandi, inquantum hæc significant gratiam ut statim dandam, illa vero non. — Et ideo alii dicunt quod ex sacramentis consequitur in anima unum, quod est *sacramentum et res*, sicut character, vel aliquis ornatus animæ, in sacramentis in quibus non imprimitur character; aliud est, quod est *res tantum*, sicut gratia. Respectu igitur primi effectus, sunt sacramenta causæ aliquo modo efficientes; sed respectu secundi, sunt causæ disponentes, tali dispositione quæ est necessitas, nisi sit impedimentum ex parte recipientis. Et hoc videtur magis theologis et dictis sanctorum conveniens. — Ad cuius evidentiam, sciendum est quod causa efficiens potest dupliciter dividi. Uno modo, ex parte effectus: scilicet in disponentem, quæ (x) causal dispositionem ad formam ultimam; et perfectientem, quæ (6) ducit in ultimam perfectionem. Alio modo, ex parte ipsius causæ, in agens principale, et agens instrumentale: agens enim principale, est primum movens; agens vero instrumentale, movens motum. Instrumento autem competit duplex actio: una, quam habet ex propria natura; alia, quam habet prout est motum a primo agente: sicut calor ignis, qui est instrumentum virtutis nutritivæ, ut dicitur in 2. *de Anima* (l. c. 50), ex natura propria habet dissolvere, et consumere, et huiusmodi effectus; sed inquantum est instrumentum animæ vegetabilis, generat carnem. Sed sciendum est quod actio instrumenti quandoque pertingit usque ad ultimam perfectionem quam principale agens inducit, aliquando autem non. Semper tamen pertingit ad aliquid ultra id quod competit sibi secundum propriam naturam, sive illud sit ultima forma, sive dispositio; alias non ageret ut instrumentum: sicut qualitates activæ et passivæ elementorum pertingunt instrumentaliter ad formas materiales educendas de materia, non autem ad productionem animæ humanæ, quæ est ab extrinseco. — Dicendum igitur quod principale agens respectu justificationis, Deus est; nec indiget ad hoc aliquibus instrumentis ex parte sua; sed, propter congruitatem, ex parte hominis justificandi, utitur sacramentis, quasi quibusdam instrumentis justificationis. Huiusmodi autem materialibus instrumentis competit aliqua actio ex natura propria, sicut aquæ abluere, et oleo facere nitidum corpus. Sed ulterius, inquantum sunt instrumenta divinæ

(x) sive pactio. — sine pacto Pr.

(6) tantum. — totum Pr.

(x) quæ. — qui Pr.

(6) quæ. — qui Pr.

miseriæ justificantis, pertingunt instrumentaliter ad aliquem effectum in ipsa anima, qui primo correspondet sacramentis, sicut est character, vel aliquid hujusmodi. Ad ultimum autem effectum, qui est gratia, non pertingunt etiam instrumentaliter, nisi dispositive, inquantum hoc ad quod instrumentaliter effective pertingunt, est dispositio, quæ est necessitas, quantum in se est, ad gratiæ susceptionem. Et quia omne instrumentum agendo actionem naturalem quæ competit sibi inquantum est res quædam, pertingit ad effectum qui competit sibi inquantum est instrumentum (sicut dolabrum, dividendo, suo acumine, pertingit instrumentaliter ad formam scanni); ideo etiam materiale elementum, exercendo actionem naturalem, secundum quam est signum interioris effectus, pertingit ad interiorum effectum instrumentaliter. Et hoc est quod dicit Augustinus (tract. 80 in Johan.), quod aqua baptismi corpus tangit, et cor abluit. Et ideo dicitur quod sacramenta efficiunt quod figurant. Et hunc modum justificandi videtur Magister tangere in littera; dicit enim quod *homo non querit salutem in sacramentis quasi ab eis, sed per illa a Deo*. Hæc enim prepositio *a* denotat principale agens; sed hæc prepositio *per* denotat causam instrumentalem. » — Hæc ille.

Similem sententiam ponit, 3 p., q. 62, art. 1, et *de Veritate*, q. 27, art. 4; nisi quod in predictis locis videtur dicere quod sacramenta pertingunt effective instrumentaliter ad ipsam gratiam, non faciendo mentionem de dispositione. Sed intelligendum est quod pertingunt ad gratiam sacramentalem effective; ad gratiam vero gratum facientem, solum dispositive, ut exponit Petrus de Palude (4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1).

Ex quibus possunt formari multe rationes pro conclusione.

Quarta conclusio est quod in sacramentis Novæ Legis est aliqua virtus gratiæ causativa.

Hanc conclusionem ponit sanctus Thomas, 4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1, art. 4, q^{da} 2, ubi sic dicit: « Propter auctoritates inductas, necesse est ponere aliquam virtutem supernaturalem in sacramentis. Sustinentes autem primam opinionem, dicunt quod illa virtus non est nisi quidam ordo ad aliquid. Sed hoc nihil est dictum: quia virtus semper nominat principium alicujus actionis, et præcipue prout sumitur hic pro virtute cause; *ad aliquid* autem, sive relatio, non potest esse principium actionis, vel terminus, ut probatur, 5. *Physicorum* (l. c. 10); et ideo ille ordo nullo modo potest habere nomen virtutis. Et propter hoc aliter dicendum est, quod virtus agendi proportionatur agenti. Unde alio modo oportet ponere virtutem agendi in principali agente, et alio modo in agente instrumentali. Agens enim

principale agit secundum exigentiam sue formæ; et ideo virtus activa in ipso est aliqua forma, vel qualitas, habens esse completum in natura. Instrumentum autem agit ut motum ab alio; et ideo competit sibi virtus proportionata motui. Motus autem non est ens completum; sed est via in ens, quasi medium quid inter potentiam puram et actum purum, ut dicitur, 3. *Physicorum* (l. c. 6 et seq.). Et ideo virtus instrumenti, inquantum hujusmodi, secundum quod agit ad effectum ultra id quod competit sibi secundum suam naturam, non est ens completum, habens esse fixum in natura, sed quoddam incompletum; sicut est virtus immutandi visum in aere, inquantum est instrumentum motum ab exteriori visibili. Et hujusmodi entia consueverunt *intentiones* nominari; et habent aliquid simile cum ente quod est in anima, quod est ens diminutum, ut dicitur, 6. *Metaphysicæ*. Et quia sacramenta non faciunt effectum spirituale nisi inquantum sunt instrumenta, ideo virtus spiritalis est in eis non quasi ens fixum, sed sicut ens incompletum. » — Hæc ille.

Eandem probationem ponit, 3 p., q. 62, art. 4; et in *de Veritate*, ubi supra (q. 27, art. 4).

Ex quibus potest talis ratio formari: In quocumque efficiente et agente, oportet ponere virtutem agendi proportionatam cause agenti. Sed sacramenta novæ legis sunt causa effectiva gratiæ aliquo modo, ut causa instrumentalis. Ergo habent virtutem proportionatam agenti instrumentali.

Et in hoc primus articulus terminatur.

ARTICULUS II.

PONUNTUR OBJECTIONES

§ 1. — CONTRA PRIMAM CONCLUSIONEM

Argumenta Durandi. — Quantum ad secundum articulum, arguendum est contra conclusiones. Et quidem, contra primam arguit Durandus (4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1), probando quod ad sacramentum novæ legis non requirantur tres conditiones posite in probatione conclusionis.

Primo (z). Quia, ut dicit, in sacramento matrimonii nulla predictarum trium conditionum reperitur: sufficiunt enim ad matrimonium verum sola verba exprimentia consensum, in quibus ille tres conditiones reperiri non possunt.

Item, de necessitate sacramenti ordinis non est consecratio materie, nec in se, nec in suo simili, saltem quantum ad quatuor minores ordines, et quantum ad subdiaconatum; et tamen sunt sacramenta.

Item, tertia conditio, scilicet quod sacramenta

(z. *Primo*. — Om. Pr.

contineant invisibilem gratiam, secundum Hugonem, vel quod sint cause gratie, secundum Magistrum, calumniam habet apud multos. Unde diffinitio data a Magistro non videtur bona; nec similiter diffinitio Hugonis (*de Sacram.*, lib. 1, part. 9, cap. 2), qua dicitur: *Sacramentum est materiale elementum, exterius oculis suppositum, ex institutione divina significans, ex similitudine representans, ex sanctificatione invisibilem gratiam continens*. Sed diffinitio Augustini (x), qua dicitur, *Sacramentum est in quo, sub tegumento rerum visibilium, virtus divina salutem nostram secretius operatur*, videtur ceteris preferenda, utputa que nullam patitur calumniam.

§ 2. — CONTRA SECUNDAM CONCLUSIONEM

Argumenta Durandi. — Contra secundam conclusionem arguit idem Durandus (dist. 1, q. 3), dicens primo (z), quod matrimonium potest contrahi sine verbis, puta per litteras inter absentes, vel nutus et signa inter mutos vel verecundos, presupposito interiori consensu; et est æque verum sacramentum sicut matrimonium per verba contractum. Quod pro tanto est, quia matrimonium fuit in veteri lege sicut in nova, nec aliquid reale additum est ad matrimonium in nova lege supra illud quod erat de ratione ejus in veteri, nisi forte indivisibilitas; et ideo, sicut tunc poterat contrahi sine verbis, ita et nunc. — Nec valet quod ab aliquibus dicitur, quod matrimonium, secundum quod est sacramentum, in dispensatione ministrorum consistens, requirit aliqua verba, scilicet benedictionem ab Ecclesia institutam. Quia benedictio nubentium non est de essentia matrimonii, sed solum de solemnitate; nec omne matrimonium benedicitur, sed solum primum, et tamen secundum est sacramentum sicut primum; nec Ecclesia potest statuere aliqua que sint essentialia sacramento, etc.

Item, quod non omnia sacramenta novæ legis consistant in verbis et rebus, sed solum quadam, patet. Sacramentum enim matrimonii, secundum suum potissimum esse, consistit in verbis exprimentibus consensum de presenti. Sacramentum etiam poenitentiae, prout est sacramentum novæ legis, hoc est, prout includit confessionem poenitentis et absolutionem sacerdotis, consistit in solis verbis.

(x) Hæc diffinitio, quoad sensum tantummodo, Augustino attribuenda est; ac deduci potest ex *Questionibus in Leviticum*, q. 84. Reperitur vero, quoad verba, apud Isidorum, 6. *Etymolog.*, cap. 19; necnon in *Decreto*, caus. 1, q. 1, cap. *Multi*; quod quidem caput collectum est partim ex sententiis Gregorii (*Reg. Past.*, part. 3, adm. 5; et 15. *Moralium*, cap. 16), partim ex verbis ipsius Isidori (loc. cit.) et Hieronymi (Comment. ad cap. 1 et 2 Malachie). — Glr. Editionem Lipsiensem secundam *Corporis Juris Canonici*, Lipsiæ 1879, vol. 1, pag. 387, 388.

(z) primo. — Om. Pr.

Nec requiritur in aliquo prædictorum sacramentorum aliqua res præter verba. Igitur (z) prædicta sacramenta non consistunt in verbis et rebus. Et si dicatur quod in matrimonio verba unius conjugum tenent locum formæ, et verba alterius tenent locum materiæ; in poenitentia verba sacerdotis absolventis tenent locum formæ, et verba poenitentis tenent locum materiæ; — non valet. Quia nos non dicimus quin in quolibet sacramento sit aliquid pro forma, et aliquid pro materia (quamvis in matrimonio sit difficile assignare hoc, quia quilibet conjugum de pari se habet ad matrimonium, et ideo verba unius censenda sunt sicut verba alterius); sed querimus an omnia sacramenta novæ legis consistant in verbis et rebus. Et constat quod non, quantum ad prædicta duo sacramenta: quia, cum dicitur sacramentum constare ex verbis et rebus, res et verba sunt duo separata, ita quod nec verba possunt accipi pro rebus, nec res pro verbis, si illud dictum debeat verificari; et ideo, quamvis in matrimonio et poenitentia sint verba et verba (z), non est propter hoc dicendum quod consistant in rebus et verbis. Nec persone (y) concurrentes ad matrimonium, aut ad sacramentum poenitentiae, possunt dici res, prout nunc loquimur; quia suscipientes sacramentum non sunt de intrinseca ratione sacramenti. Et sic patet quod non omnia sacramenta novæ legis consistant in rebus et verbis, saltem poenitentia et matrimonium. — Hæc Durandus.

§ 3. — CONTRA TERTIAM CONCLUSIONEM

I. Argumenta Durandi. — Contra tertiam conclusionem arguit idem Durandus (dist. 1, q. 4), probando primo (z) quod, præter gratiam, non debeat poni dispositio, aut ornatu causatus in anima per sacramenta. Constat enim, inquit, quod sine dispositione, vel ornatu quem ponis, potest haberi gratia, ut in illis qui sanctificantur in utero, vel in adultis qui justificantur ante susceptionem baptismi, et in illis qui vere conferuntur ante confessionem et absolutionem. Gratia etiam habita sine illis sufficientissime ornat animam. Quare ponere talem dispositionem, vel ornatum, videtur esse pura adinventio, ad palliandum quod sacramenta aliquid causant in anima; de nullo enim alio servit prædicta dispositio, vel ornatu; vel dicas de quo; et non erit facile fingere. Hic autem non includimus characterem, quia de illo fiet inferius mentio specialis.

Item, Matrimonium verum et ratum potest contrahi inter absentes, quantumcumque distantes; si ergo per tale matrimonium conferretur contrahen-

(z) Igitur. — Om. Pr.

(z) et verba. — Om. Pr.

(y) personæ. — per se Pr.

(b) primo. — Om. Pr.

tibus bene dispositis gratia, quae est a solo Deo, qui est praesens omnibus, quantumcumque inter se distantibus, qualiter tamen per verba matrimonii prolata in Hispania potest conferri alteri conjugum existenti in Francia aliquis ornatus, vel dispositio ad gratiam, non apparet probabile.

Item. Vere contritus habet gratiam antequam confiteatur vel absolvetur; si ergo per sacramentalem absolutionem causatur aliquis ornatus in eo, ille non poterit esse dispositio ad gratiam, quae praecessit, nec ad augmentum gratiae: quia (sicut dicit se ostendisse, lib. 1, dist. 17), forma augmentabilis potest augeri (x) ex parte solius agentis, sine nova dispositione subjecti; igitur nulla necessitas est quod per sacramentum imprimatur talis dispositio, vel ornatus; nec apparet utilitas; quare nec probabilitas.

Item. Per sacramenta quae dicuntur characterem imprimere, non ponitur causari talis dispositio, vel ornatus; character ergo excludit necessitatem et etiam congruitatem cujuscumque alterius dispositionis ad gratiam. Cum ergo baptismus, confirmatio, et ordo, dicantur imprimere characterem indelebilem, sequitur, ut videtur, quod baptizatis, confirmatis, et ordinatis recipientibus alia sacramenta, non imprimuntur per ea aliqua dispositio, vel ornatus; et sic illa sacramenta nihil causabunt. Et si dicatur quod character baptismi non excludit necessitatem nec congruitatem alterius dispositionis ad gratiam absolute, sed solum respectu gratiae baptismalis; et consimiliter est de characterem confirmationis, et ordinis; — non valet: quia eadem est gratia secundum speciem per quam in baptismo tollitur culpa originalis, et in penitentia culpa actualis, et per quam meritorie exercemus actus ad quos deputamur per confirmationem, et ordinem, et alia sacramenta; et ideo, si character tollit necessitatem vel congruitatem dispositionis, vel ornatus, respectu unius, tollit etiam respectu cujuscumque alterius. Et sic non videtur quod sit ponenda talis dispositio, vel ornatus. — Haec Durandus, in forma.

II. Argumenta Scoti. — Contra eandem conclusionem arguit Scotus (4. *Sentent.*, dist. 1, q. 5), probando quod nullum sacramentum, etiam in virtute Dei, attingat ad characterem, vel dispositionem ad gratiam, vel ornatum effective inducendum.

Primo sic. Creatura non potest agere instrumentaliter ad terminum creationis, secundum te; et hoc, ut tu dicis alibi, maxime est verum de substantia corporea, cujusmodi est sacramentum. Dispositio autem prima, vel praevia ad gratiam, qualem ponis, est terminus creationis. Ergo, etc. Minor probatur: quia illa dispositio est forma simpliciter

supernaturalis; et qualibet talis est aequae inducibilis de potentia naturali subjecti recipientis; aequae etiam subjectum est in potentia obediuntiali ad quantumcumque talem formam.

Secundo. Quia ista dispositio, cum, secundum te, sit necessitans respectu gratiae quando non est impedimentum in suscipiente, sequitur quod simul fiant in anima non indisposita ista dispositio et gratia. Igitur fit in instanti, sicut et gratia. — Hoc etiam patet (z): Quia non est successio in inductione alicujus formae, nisi penes partes mobilis, vel formae. Nentrum autem est hic. Non primum: quia subjectum est indivisibile. Non secundum: quia tunc gradus formae non possent esse, nisi talis dispositio continue fieret major et major; sed possibile est in aliquo suscipiente sacramentum minimam dispositionem induci, sicut et minimam gratiam infundi, ad illam autem gratiam non requiritur nisi minima dispositio; non est igitur ibi successio penes gradus secundum quos dispositio successive inducatur. — Patet etiam tertio illa propositio: Quia instrumentum non agit nisi in virtute principalis agentis; igitur, si instrumentum potest agere in tempore ad illam dispositionem, sequitur quod Deus agat in tempore vel successive ad eandem. Consequens videtur inconveniens: tum propter infinitatem potentiae agentis; tum propter summam capacitatem suscipientis, non habentis contrarium. — Sic ergo supponitur ex istis tribus rationibus, quod illa dispositio praevia ad gratiam, quam tu ponis, inducatur vel induci possit in instanti. Sacramenta autem communiter non possunt habere actionem suam in instanti. Probatio (6): quia communiter in sacramentis requiruntur multa verba; illa autem non possunt habere esse in instanti; igitur in tempore; quare nec agere actione sua naturali; igitur nec supernaturali, quia, secundum te, quando instrumentum habet actionem excedentem suam virtutem, habet etiam actionem propriam. — Si autem fingatur unam (γ) illarum syllabarum totius orationis sacramentalis habere esse in instanti (quod ideo fictio est, quia formatio hujus syllabae est cum motu locali aeris, et motus non est in instanti), adhuc non salvatur propositum. Quia: aut illa esset prima syllaba; aut ultima; aut intermedia. Quaecumque ponatur, ex quo habet actionem ad illam dispositionem quae causatur in instanti, et nulla alia, sequitur quod illa sola sufficeret, et illa sola inter alias haberet rationem sacramenti; quia omnes aliae, praeter illam, nec instrumentaliter, nec quocumque modo agunt illam dispositionem praeviam. Quod est inconveniens: quia, in tali oratione sacramentali, non una (δ) syllaba ponitur sacramentum,

(x) *Hoc etiam patet.* — Om. Pr.

(6) *Probatio.* — *Primo* Pr.

(γ) *unam.* — *una* Pr.

(δ) *non una.* — *una non illa* Pr.

(x) *augeri.* — *augere* Pr.

sed tota oratio. — Quod si ultra fingas ultimam syllabam esse sacramentum complete, et habere actionem quæ attribuitur sacramento non in virtute propria, sed in virtute omnium præcedentium, sicut ultima gutta in virtute omnium præcedentium cavat lapidem, 8. *Physicorum* (t. c. 23); — hoc nihil est. Numquam enim in talibus ultimam complete causat effectum in virtute præcedentium, nisi quia præcedentia dereliquerunt aliquam dispositionem præviam ad illum terminum; hæc autem syllabæ præcedentes, nullam talem dispositionem derelinquunt ante ultimam; igitur, etc.

Tertio. Quia in aliquo sacramento, scilicet in Eucharistia, non videtur ista causalitas esse possibilis: et hoc, sive loquamur de sacramento pleno, sive Eucharistia jam consecrata; vel de ipsa consecratione sacramentali, quæ est via ad sacramentum. Nam, primo modo loquendo, illa species panis non videtur esse causa instrumentalis attingendo effectum, scilicet existentiam realem corporis Christi hic, neque etiam aliquam dispositionem ad illum effectum. De consecratione etiam patet quod illa verba prolata non attingunt transsubstantiationem, quæ est terminus principalis illius consecrationis; cum illa transsubstantiatio non fiat nisi virtute Dei infinita; quod æque vel magis patet quam de creatione. Neque attingit aliquam dispositionem præviam ad illam transsubstantiationem. Quia aut illa dispositio esset in pane, aut in corpore Christi. Nentrum potest dici. Non enim in corpore Christi; quia jam non esset dispositio. Nec in pane: quia, cum illa dispositio esset necessitas ad transsubstantiationem, in eodem instanti cum transsubstantiatione esset; et tunc in illo instanti esset panis, quia quando est dispositio, est eius subjectum; sic ergo panis esset (x) in illo eodem instanti in quo est illa dispositio et transsubstantiatio; quod includit contradictionem. — Similiter, pura fictio videtur quod per ista verba, *Hoc est corpus meum*, magis alteretur panis quam per alia verba prolata; puta, *Iste panis est panis*, et huiusmodi; cum sonus non habeat virtutem activam ad causandum realem alterationem, ut apparet, in pane. — Potest etiam hoc argui ut prius. Quia illa verba sacramentalia habent esse in tempore; igitur et actionem suam in tempore. Illa autem dispositio ad Eucharistiam, si fingatur, non potest causari in tempore, propter ea quæ supra dicta sunt. — In proposito etiam est ratio specialis quare verba consecrationis hostiæ non possunt habere actionem respectu transsubstantiationis, seu dispositionis necessarie ad illam transsubstantiationem. Quia non prius agunt circa passum, quam tangant illud, secundum te, et secundum Philosophum, 3. *Physicorum* (t. c. 16), etc.; et 7. *Phys.*, (t. c. 8), de simultate agentis et passi.

(x) esset. — Om. Pr.

Nunc (z) autem, in instanti complete prolationis, nondum species huiusmodi objecti verborum tangunt speciem panis; quia multiplicatio soni non fit nisi in tempore, secundum Philosophum, in *de Sensu et Sensato*; objectione penultima. Igitur per tempus, post ultimum instans complete prolationis, nondum transsubstantiatio facta est; nec dispositio prævia ad ipsam. Igitur panis per totum illud tempus permanet; quod est contra communem opinionem de Eucharistia.

Quarto arguitur. Quia ista opinio ponit pluralitatem sine necessitate; quod est contra doctrinam philosophorum, ut patet, 1. *Physicorum* (t. c. 6 et seq., et 56), de opinione Melissi et ejus commentatorum, contra Anaxagoram, et 8. *Physicorum* (t. c. 48), et 3. *de Anima* (t. c. 45 et 60); quia natura nihil facit frustra. Semper enim paucitas, si sufficiat ad salvandum apparentiam, est magis ponenda. Sed talem dispositionem fieri universaliter in sacramentis, omnino videtur superfluum; nec huiusmodi pluralitatis videtur esse aliqua necessitas: ut patet in Eucharistia; quia fictio purissima videtur esse ponere aliquam dispositionem præcedentem, vel interspecies panis, quæ fiunt sacramentum, et inter existentiam corporis Christi, quæ est res significata. In aliis etiam sacramentis hoc probatur. Nam in illis quæ non imprimunt characterem, nulla necessitas videtur ponendi talem dispositionem, quæ dicitur ornatus, secundum te; immo hoc videtur contra communem doctrinam theologorum. In quibuscumque enim sacramentis imprimitur dispositio ad effectum principalem, si, propter obicem in suscipiente, non causatur tunc effectus finalis, cessante obice, sufficit dispositio ad illum effectum principalem. Apparet etiam in sacramentis imprimendis characterem, quæ propter hoc sunt initerabilia. Sed in fide penitente, cessante fictione, nihil est quod sufficiat ad effectum vere penitentiae; alioquin non oporteret talem fide confesum, de eisdem peccatis iterum confiteri (6). Igitur in tali sacramento nulla imprimitur dispositio, quæ sit dispositio necessitans ad effectum sacramenti. — Hæc Scotus, in forma.

III. Argumenta Aureoli. — Contra eandem conclusionem arguit Aureolus (4. *Sentent.*, dist. 1, q. 1, art. 1) multipliciter. Et

Primo sic. Si sacramentum haberet talem efficaciam et virtutem, hoc deberet poni in sacramento dignissimo, puta Eucharistiæ. Sed talem efficaciam et virtutem impossibile est poni in sacramento Eucharistiæ. Igitur non oportet ponere in aliis ad salvandum eorum dignitatem. Minor probatur. Quia transsubstantiatio est actio incomprehensibilis intel-

(z) Nunc. — Nec Pr.
(6) alias. — Ad Pr.

lectui creato : puta quod aliquid transeat in aliud, et nihil ponat in eo, nec maneat in se, nec annihilatur, hoc videtur incomprehensibile omni creato intellectui. Et ratio est : quia passio in secundo modo dicendi per se, hic separatur a subiecto, cum tamen subiectum in natura sua determinet sibi hanc passionem. — Dicitur forte quod istam transsubstantiationem dupliciter possumus considerare : scilicet quantum ad terminum ad quem, scilicet corpus Christi; et terminum a quo, puta substantiam panis. Licet ergo sacramentum non habeat efficaciam circa terminum ad quem, habet tamen circa terminum a quo; omnia autem illa miracula sunt circa terminum ad quem. — Contra istam responsionem arguitur sic : Quia non intelligo quod ista opinio velit dicere quod virtute transsubstantiationis fiat aliquid in pane, puta dispositio aliqua, sicut aliqua mollities, vel aliqua alia qualitas, vel respectus, quo panis aptius transeat in corpus Christi : si enim mille tales qualitates fiant, non propter hoc apparet panis magis aptus ad transsubstantiationem in corpus Christi. Secundo, quia illa qualitas et dispositio induceretur in pane in ultimo instanti prolationis verborum sacramentalium; sed ultimo instanti prolationis verborum, panis non est, sed desinit esse; et sic illa dispositio et qualitas fieret in non ente. Sic igitur intelligo istam responsionem : non quod sacramentalia verba (x) sic agant in transitum panis in corpus Christi, quia sic agerent in termino ad quem; sed quia agunt in panem, non positive, causando dispositionem aliquam in pane, sed privative, agendo in desinitionem panis, ita quod virtute eorum desinit esse panis. Et si opinio sic intelligatur, arguitur contra eam; et probo quod, si sacramentalia verba (z) agunt ad desinitionem panis, necessario agunt ad transitum in corpus Christi. Et arguitur sic

Primo (y). Eadem actione et motu quo quis recedit a termino a quo, accedit ad terminum ad quem : nam nihil aliud est recessus ab hoc, quam accessus ad hoc; per hoc enim quod accedo ad hoc, recedo ab hoc. Sed, per te, virtute verborum fit recessus a substantia panis. Igitur, virtute eorum, fit accessus ad corpus Christi.

Secundo. Quia, si verba sacramentalia agunt ad desinitionem panis, igitur actio eorum erit annihilativa. Sed impossibile est quod annihilare conveniat alicui creature. Tum etiam quia per hoc Doctores evadunt quod panis in transsubstantiatione non annihilatur, quia transsubstantiatio non terminatur ad non esse panis, sed ad esse corporis Christi; quia panis non desinit esse, sed convertitur in corpus Christi.

Tertio. Quia desinitio esse panis, nihil aliud est quod subtractio influxus Dei in esse panis. Igitur agere ad hoc, est agere ad hoc quod Deus subtrahat influxum respectu panis; et tunc, si illa virtus potest agere ad hoc quod Deus subtrahat influxum respectu panis, ita et posset agere ad hoc quod subtraheret (z) influxum respectu alterius creaturæ. Ergo illud sacramentum non potest agere ad desinitionem panis. — Confirmatur. Quia panis sic desinit esse, quod totum esse panis, scilicet materia et forma, desinit esse. Tunc sic : Impossibile est aliquam creaturam sic agere ad desinitionem alicujus. Igitur, etc. Assumptum probatur : quia nullum accidens primo agit ad desinitionem sui subiecti; omnis autem actio creature est accidens, habens creaturam pro subiecto; ergo nullius creature actio est primo ad desinitionem materiæ.

Quarto sic. Suppono (z) primo, quod omnis actio creature est accidens. Secundo, suppono (y) quod in transsubstantiatione sunt duo signa : primum est non entitas panis; secundum est entitas corporis Christi. Quæro igitur de actione verborum sacramentalium : in quo est subjective? Aut in primo signo substantiæ ipsius panis; aut in signo substantiæ corporis Christi; aut est actio sine subiecto subsistens. Non potest dici primum : quia in illo signo est non entitas panis. Probatur : quia in instanti in quo est transsubstantiatio, primo non est panis; quia tunc primo conversus est in corpus Christi. Nec potest dici secundum : quia, per te, actio procedens virtute illorum verborum non attingit terminum ad quem. Relinquitur igitur tertius modus, quod actio illa sit subsistens; vel oportet dicere quod talis actio est impossibilis. — Dices quod actio illa est in substantia panis, quæ desinit esse : substantia enim panis est in aliquo ultimo, in toto tempore precedente conversionem; et actio est in pane, pro instanti desinitionis, ad quod immediate sequitur totum tempus in quo panis habet non esse. — Contra istam responsionem arguitur sic. Suppono (z) quod panis non desinit esse per motum, sed in instanti completæ prolationis verborum, in quo primo est actio divina, respectu termini ad quem. Tunc sic : Aut actio illorum verborum est in eodem instanti in quo est actio divina; et tunc, cum actio illa, per te, sit subjective in pane, habeo quod in eodem instanti erit ibi substantia panis et esse corporis Christi. Aut actio divina et actio verborum est in alio et alio instanti. Et tunc : vel inter illa duo instantia est tempus medium, et tunc cadit medium inter esse panis et esse corporis Christi, ita quod est tempus in quo nec est ibi panis nec corpus Christi; vel inter illa duo instantia non cadit tempus medium,

(x) sacramentalia verba. — sacramenta Pr.

(z) sacramentalia verba. — sacramenta Pr.

(y) Primo. — Om. Pr.

(z) subtraheret. — subtrahet Pr.

(z) Suppono. — supposito Pr.

(y) suppono. — supposito Pr.

(z) Suppono. — supposito Pr.

et sic erunt duo instantia immediata. Igitur oportet dicere quod actio illorum verborum sit in instanti in quo est actio divina circa corpus Christi, et per consequens quando panis primo non est; et sic non est subjective in pane. Igitur vel est subjective in termino ad quem, scilicet in corpore Christi; vel est subsistens. Utrumque autem est impossibile. Sic igitur patet quod in sacramento Eucharistie non potest esse aliqua activitas respectu cuiuscunque dispositionis in pane; nec respectu desinitionis panis; nec respectu termini ad quem, quia tunc actio creature haberet in termino ad quem multa miracula, quæ sunt possibilia soli divinæ virtuti.

Secundo principaliter arguit sic (ibid., art. 2) : Ad salvandum veram efficaciam sacramentorum respectu gratiæ et sanctificationis quam attribuunt eis sancti, non oportet ponere talem virtutem inherenter, per quam attingant ad aliquam dispositionem præviā ad gratiam, puta characterem, vel ornatum. Igitur conclusio falsa. Consequentia tenet. Sed assumptum probatur. Quia illi de alia opinione ita bene salvant efficaciam et activitatem sacramentorum, sicut tu. Quod probatur duplici ratione. Prima est : Quia quando duæ dispositiones ita se habent ad aliquam formam, sic quod una non est magis dispositio vel necessitas ex natura rei quam alia, immo neutra est dispositio ex natura rei, sed utraque est dispositio tantummodo per voluntatem agentis, æque bene salvat causalitatem dispositivam qui ponit quod inducitur tantum per secundam dispositionem, sicut ille qui ponit quod inducitur per primam. Probatio istius est : Nam, per te, causalitas sacramentorum non est nisi dispositiva, per hoc quod inducunt dispositionem ad gratiam. Si igitur hoc quod tu ponis, non est magis dispositio ex natura rei quam illud quod ponitur ab aliis, sed utrumque est dispositio quia placet principali agenti, sequitur quod ita bene agit aliquid inducendo aliam dispositionem, quæcumque sit illa, sicut agit inducens præviā dispositionem, quam tu ponis. Sed character, vel ornatu, qui, per te, ponitur dispositio ad gratiam in anima, non est magis dispositio vel necessitas ex natura rei, quam sit illa extrinseca operatio naturalis sacramenti, puta ablutio, vel aliquid huiusmodi; immo utrumque est dispositio, quia placet divinæ voluntati; et æque bene placet divinæ voluntati quod sola ablutio sit dispositio, sicut ponunt alii, sicut character, vel ornatu, quem (α) tu ponis. Ergo non magis tua positio salvat efficaciam sacramentorum, quam illi qui ponunt in sacramentis tantum naturalem operationem exteriorem. Major nota est. Minor probatur, scilicet quod character non est magis dispositio ad gratiam ex natura rei, quam sit naturalis operatio extrinseca sacramentorum. *Primo* : quia, dato opposito, sequi-

tur quod habens summam gratiam, deberet habere summum characterem. Probatur : Quia habens formam aliquam in summo, necessario habet dispositionem quæ necessitat ad illam formam, in summo; verbi gratia, habens formam ignis in summo, habet dispositionem quæ ad illam necessitat, in summo. Sed consequens est falsum : quia in Christo fuit gratia in summo, quia non est ei datus Spiritus ad mensuram; et tamen Christus non habuit characterem; quia character est spiritualis potestas a Christo derivata (α), hæc autem potestas spiritualis non est in Christo. — *Secundo* ad idem : Quando aliquid est dispositio ex natura rei, ubicumque est forma, ibi est dispositio. Si igitur character esset dispositio ad gratiam ex natura rei, tunc esset character in quocumque esset gratia. Sed consequens est falsum : quia in antiquis patribus, puta Abraham et aliis, non est dubium quin fuit gratia; et tamen in eis nullus ponitur ornatu, aut character. — *Tertio* ad idem : Quia gratia præcedit characterem. Nulla autem forma præcedit suam dispositionem. Assumptum patet : Quia in catechumeno (β) adulto contrito est gratia; et tamen non est character, nisi postquam est baptizatus. Tum quia communiter tenetur quod ex contritione cordis dimittitur (γ) culpa; ergo tunc datur gratia, quia de facto nullus est sine culpa, nisi sit in gratia; et tamen character non datur ei ex sola contritione, sed post suspensionem sacramenti. — *Quarto* ad idem : Æque immediate anima est susceptiva gratiæ, sicut gloriæ. Sed anima secundum solam essentiam suam est susceptiva gloriæ; secundum Augustinum (14. *de Trinitate*, cap. 8), eo enim anima est capax (δ) beatitudinis, quo est imago Trinitatis. Ergo similiter, secundum suam substantiam est capax gratiæ. — Confirmatur. Quia quamdiu manet dispositio quæ est necessitans (ε) ad formam, manet forma. Sed non tamdiu manet gratia, quamdiu manet character. Patet de malo sacerdote, quo cadente in peccatum mortale, manet character, non tamen manet gratia. Sic igitur apparet quod character non est dispositio ad gratiam, nisi sola divina voluntate, quia placet Deo. Sed æque bene sola ablutio, vel quæcumque alia operatio naturalis sacramenti, potest esse dispositio : ut puta, si placeret Deo quod quicumque fuerit talis operatio applicata, datur gratia. Igitur non magis sacramenta erunt causa dispositiva gratiæ, per hoc quod fuerint activa respectu characteris, quam per hoc quod habent proprias operationes naturales.

(α) derivata. — determinata Pr.

(β) catechumeno. — catechizato Pr.

(γ) dimittitur. — diminuitur Pr.

(δ) Verba Augustini sunt : *Eo quippe ipso imago ejus est, quo ejus capax est, ejusque particeps esse potest; quod tam magnum bonum, nisi per hoc quod imago ejus est, non potest.*

(ε) necessitans. — necessitas Pr.

(α) quem. — quam Pr.

Secunda ratio pro principali assumpto est talis : Ille modus qui salvat efficaciam sacramentorum cum pluribus pactis et pluribus inconvenientibus, non salvat aequè bene efficaciam sacramentorum sicut ille modus qui salvat cum paucioribus pactis et nullis inconvenientibus. Sed ponentes sacramenta agere tales characteres et ornatus praevis ad gratiam per virtutes infusas, ponunt plura et superflua pacta. Quod probatur. Nam ad minus oportet quod ponant quatuor pacta. Primum est de infusione virtutis : puta quod Deus, accedente verbo ad elementum, pepigerit infundere huiusmodi virtutem. Secundum pactum est in electione : nam, si sacerdos habeat tres hostias coram se, et proferat verba sacramentalia, dirigendo actionem suam ad unam illarum, illa sola convertitur in corpus Christi; ergo oportet quod hic sit novum pactum, ut Deus pepigerit quod virtus quam infundit verbis, non agat nisi in illud ad quod dirigitur intentio proferentis. Tertium pactum est in expectatione : nam in sacramento baptismi, quod integratur ex ablutione et verbo, non (x) oportet quod idem instans sit finis ablutionis et prolationis verborum; igitur, si prius finiantur verba quam ablutio, oportet quod Deus pepigerit quod expectabit quousque sit facta ablutio et finita; vel, si prius sacerdos ablueret puerum quam verba finiantur, si, finita ablutione, puer habet characterem, igitur nihil faciunt ulterius verba illa; si vero nondum habet characterem et gratiam Christi, igitur Deus expectat, ita quod pepigit quod non dabit gratiam, quousque verba finiantur. Quartum pactum est, quia Deus pepigit quod habenti characterem dabit gratiam; quod pactum aliud est a praedictis. Iste modus similiter ponit multa inconvenientia, quae superius sunt adducta. — Confirmatur. Quia aut illa verba causant characterem ad prolationem ultimae syllabae, aut per omnes simul. Non secundum : quia impossibile est quod omnes syllabae simul proferantur; nihil autem causat quando non est. Nec primum potest dari : quia tunc primae fuerunt superfluae, nec fuerunt dignae; et si non per primam, eadem ratione nec per ultimam. Quod si dicas quod per ultimam, in virtute praecedentium, jam venis ad aliud pactum; quia oportet te dicere quod sic est, quia Deus sic statuit. Cur igitur Deus non posset sic statuere, quod cui fuerit applicata exterior ablutio, immediate conferat ei gratiam? — Confirmatur adhuc. Quia non apparet, si ponatur talis virtus in verbis, ubi sit subjective. Non enim in voce, aut sono : quia est quedam qualitas; qualitas autem non est subjectum qualitatis. Nec in aere fracto, vel gutture, aut toto spatio; quia omnia ista sonant in quamdam inconvenientiam. Non igitur ista sacra-

menta plus faciunt per virtutem infusam, quam per solam ablutionem exterioriorem.

Tertio principaliter arguit (ibid., art. 3), probando quod distinctio facta de causa principali et instrumentali non juvet. Quia instrumenta non aliter agunt, nisi quia recipiunt primum effectum ipsius agentis principalis, qui non est alius quam motus localis; nec habent aliquam virtutem impressam a principali agente, sed solum motum localem. Ponere autem sacramenta illo modo agere, est inconveniens. Assumptum probatur. Quia sicut est in aliis motibus, sic, suo modo, in motu locali. Sed in aliis motibus, puta in motu ad formam, agens active expellit formam per se, et per suum principium intrinsecum; forma autem inducta ab agente, non expellit illam formam active, sed actio agentis terminatur ad inductionem albedinis, qua inducta, propter impossibilitatem, sequitur non esse nigredinis; quod quidem est ab agente effective, formaliter vero ab ipsa albedine. Ergo sic est in motu locali, quod per illud quod movetur ad ubi non expellitur aliud corpus active, sed tantum propter impossibilitatem subjectivam, qua impossibile est eundem situm numero esse in duabus dimensionibus; active autem expellitur per movens tale mobile. Imaginandum est ergo (x) quod in omni actione artis per instrumentum, primus effectus agentis est motus localis ordinatus ad ulteriorem effectum; iste autem motus localis recipitur in instrumento, per quem acquiritur instrumento aliquis situs, et ex consequenti excluditur ab eodem situ aliud corpus, eodem modo quo, acquisita aliqua forma alicui subjecto, ex consequenti fit exclusio effectus formalis alterius formae ab illo subjecto; et sic, per hoc, in corpore fit alius et alius situs; et, per consequens, alia et alia figura, quia alietas figure sequitur ad alietatem situs partium (quia figura non est aliud quam terminatio quantitatis, terminatio vero variatur ad variationem situalem partium quantitatis); et quia partes variant situm active ab agente, ex quadam autem repugnantia et impossibilitate subjectiva ab instrumento quod primo recipit motum localem ab agente, ideo alia et alia variatio situs partium exigit aliud et aliud instrumentum. Cum ergo sacramenta non agant sicut instrumenta artificialia (per hoc quod recipiunt motum localem, et causant ex quadam impossibilitate alium et alium situm), nec per modum instrumentorum naturalium (nam talia non sunt aliud quam qualitates complexionales, facientes consimiles qualitates, ad quas necessario sequitur forma substantialis; non sic autem potest poni de sacramentis), sequitur quod improprie dictum est quod agant ad gratiam instrumentaliter; sed, si agant, hoc est applicando activa passivis. — Haec Aureolus,

(x) enim. — Ad. Pr.

(x) ergo. — enim Pr.

in forma, contra tertiam et aliquantulum contra quartam conclusionem.

§ 4. — CONTRA QUARTAM CONCLUSIONEM

I. Argumenta Durandi. — Contra quartam arguit Durandus (dist. 1, q. 4), probando

Primo (x), quod nec in rebus, nec in verbis sacramentalibus, sit ponenda aliqua virtus spiritualis, a Deo inflata, quae causet instrumentaliter dispositionem vel ornatum in anima. Quod enim, inquit, in rebus spiritualibus, sicut est anima rationalis cum suis potentiis separabilibus, possit esse dispositio spiritualis, consonum est rationi. Sed quod in rebus pure corporalibus, quales sunt res sacramentales, possit esse virtus seu qualitas spiritualis, non videtur consonum rationi. Non enim quodlibet accidens natum est esse in quolibet subjecto, sed determinatum in determinato: actus enim activorum sunt in patiente disposito. Subjectum autem receptivum virtutis spiritualis, non est res corporalis; sicut subjectum susceptivum accidentis corporalis, non est res spiritualis. Unde, sicut angelus non potest esse subjectum quantitatis corporalis, vel coloris; sic res corporales (z), sicut sunt res sacramentales, non sunt susceptivae activitatis seu virtutis spiritualis.

Ad hoc dicunt quidam, quod, licet res spiritualis, ut angelus, non possit (y) esse subjectum quantitatis, vel albedinis, vel alterius qualitatis corporalis, denominatur tamen a conditione corporali, ratione effectus quem facit in corpore: dicimus enim angelum esse in loco, ratione effectus quem facit circa corpus existens in loco. Et similiter, ut dicunt, quamvis virtus quae est in sacramento, non sit spiritualis per essentiam, nec ratione subjecti, potest tamen dici spiritualis, ratione effectus quem facit in anima, quae est spiritualis; sicut etiam herba dicitur sana, ratione sanitatis quam facit. — Sed hoc non valet: quia rationi bene consonat quod corpus agat in corpus, et spiritus in corpus, et quod denominentur ab effectu quem faciunt; sed non consonat rationi quod corpus agat in spiritum; nec, per consequens, habet ibi locum denominatio ab effectu.

Secundo arguit. Quia, qua ratione esset aliqua virtus in verbis, eadem ratione esset in aliis rebus sacramentalibus, et in ministro; quia haec omnia sunt de necessitate sacramenti. Sed hoc non potest esse, ut probatur. Igitur, etc. Probatio minoris: Quia, si in quolibet predictorum sit aliqua virtus, tunc multiplicabuntur virtutes, secundum multiplicationem eorum. Hoc autem non videtur con-

niens. Quia, in genere cause efficientis, plura non occurrunt immediate ad unum effectum, nisi propter imperfectionem cujuslibet eorum; supplent enim omnia vicem unius perfecti agentis. Si ergo sunt plures virtutes, secundum pluralitatem eorum quae concurrunt ad necessitatem sacramenti, sequitur quod qualibet sit imperfecta et de se insufficiens ad producendum effectum sacramenti; et sic Deus daret plures virtutes rebus sacramentalibus, quia non posset esse unica quae totum produceret; quod est fictitium; vel, si posset esse aliqua una talis, melius esset quod illa daretur sacramentis, quam quod aliae imperfectae multiplicarentur.

Tertio arguitur sic, quod nec in ipsis verbis videtur esse talis virtus. Quia, cum oratio sit quantitas discreta, impossibile est unam virtutem numero esse in tota oratione. Oportet igitur quod vel sint tot virtutes quot sunt syllabae in oratione, vel quod solum in ultima syllaba sit virtus illa. Non potest dici quod in qualibet syllaba sit specialis virtus. Quia, cum sacramenta non habeant efficaciam suam nisi in ultimo instanti quo verba complentur, ante quod instans praecedentes syllabae desierunt esse, et, per consequens, virtutes existentes in eis, sequitur quod illae virtutes nihil faciunt ad effectum sacramenti: nec in inducendo ipsum, quia tunc non sunt; nec in disponendo (sicut dicitur de guttis praecedentibus cavationem lapidis, quae disponunt ad illud quod ultima perficit), quia ante characterem, vel ornatum quem sacramenta efficiunt, nulla dispositio praecedit in anima, quae fiat per sacramenta. Item, nec talis virtus est solum in ultima syllaba: quia, per eandem rationem, virtus quae est in aqua baptismi, esset solum in ultima parte aquae quae tangit corpus baptizati; quod satis assimilatur fictitio.

Quarto arguitur sic: Nullum instrumentum agit in virtute alterius circa aliquam materiam, nisi exercendo circa eandem suam propriam actionem: licet enim Deus posset immediate facere lectum, si tamen faciat mediante dolabra ut instrumento, necesse est quod dolabra suam propriam actionem exerceat circa materiam de qua fit lectus. Sed res sacramentales, cum sint corporales, suam propriam actionem non possunt habere circa animam, in qua recipitur effectus sacramenti, ut probat Augustinus, 6. *Musicae* (cap. 5). Igitur impossibile est quod res sacramentales agant aliquid in anima nostra in virtute alterius.

Ad hoc respondent aliqui, quod res sacramentales agunt de se circa totum compositum: sicut aqua baptismi corpus animatum abluunt, et oleum ungit; et, per consequens, agunt in quamlibet partem; propter quod, ut instrumentum Dei (x), possunt agere in animam, quae est pars totius compo-

(x) *Primo.* — Om. Pr.

(z) *non sunt.* — Ad. Pr.

(y) *possit.* — posset Pr.

(x) *Dei.* — dici Pr.

siti. — Sed istud non valet. Quia illud quod agit in totum compositum, non potest agere in quamlibet partem, nisi quantum ad id in quo partes sibi invicem communicant in composito; quia actio et passio communis requirunt aliquam causam communem. Sed anima, ut est susceptiva gratiae, vel characteris, vel alterius dispositionis causatae per sacramentum, in nullo communicat cum corpore, quantum ad aliquam conditionem pertinentem ad compositum. Igitur res sacramentalis quae agit in totum compositum, non propter hoc agit in animam ut est susceptiva gratiae vel alterius spiritualis effectus. Et sic idem quod prius.

Quinto arguit contra illud quod dicitur, quod omne instrumentum, dum movetur a principali agente, recipit ab eo aliquam virtutem. Advertendum est, inquit, quod instrumentum vocatur aliquid dupliciter. *Uno modo*, id quod non agit nisi motum localiter; sicut est instrumentum artis, ut dolabra, vel securis, respectu artificis. Et in talibus recipitur proprie nomen instrumenti. Et tale instrumentum non agit nisi motum, et per virtutem receptam a principali agente; vocando virtutem receptam motum localem in eo causatum, et non aliquid aliud; quia per motum localem nulla forma fit in mobili, ut dicitur, 8. *Physicorum* (t. c. 59); ipse tamen motus localis potest dici virtus, quia motus localis unius est ratio movendi aliud, sicut motus localis baculi est causa motus localis lapidis vel aeris. Et quia pura forma artificialis, ut est forma domus, vel scanni, potest acquiri per solum motum localem, cum non sit aliud quam ordo vel compositio, in talibus instrumentum agit motum localiter, et per virtutem receptam, quae est ipsemet motus localis; nec est quaerenda alia, ratione jam dicta. Virtus autem quae est motus localis, vel per talem motum acquisita, non est sacramentis a Deo influxa; quia omnis motus localis qui est in rebus sacramentalibus, fit precise a virtute pure naturali ipsius ministri. *Alio modo* capitur instrumentum minus proprie, pro agente secundario: sive conjuncto, sicut calor naturalis dicitur instrumentum animae, et omnis qualitas activa naturalis dicitur esse instrumentum formae substantialis; sive separato, sicut agentia naturalia inferiora dicuntur instrumenta superiorum agentium, a quibus habent formas suas et virtutes operandi. Instrumentum autem conjunctum, ut calor animae, non movetur localiter a principali agente, ut de se patet. Nec recipit ab eo aliquam virtutem: quia, eadem ratione, virtus illa reciperet quandam aliam ad hoc ut attingeret ad eductionem formae substantialis, cum ipsa sit accidens sicut et prima, nec agat ultra suam speciem nisi virtute alterius; et sic esset processus in infinitum in virtutibus receptis; quod est inconveniens. Dicitur igitur istud instrumentum agere in virtute alterius, quatenus est ei conjun-

ctum; et actio ejus ordinatur sub actione principalis agentis, ut disponens. Instrumentum autem separatum, quod est secundarium agens, recipit a principali agente formam et virtutem operandi. Non tamen oportet quod, quando agit de novo, recipiat novam virtutem; sed agit per virtutem prius receptam, secundum cursum naturae. Et per hoc non potest dici quod res sacramentales recipiant aliquam virtutem a Deo, quando applicantur ad usum. Non tamen est negandum quin Deus possit eis aliquam virtutem influere, illam dumtaxat cujus a natura sunt capaces; sed nulla necessitas aut congruitas apparet quod ita sit de facto.

Sexto arguit sic: Sacramenta novae legis dicuntur esse signa et causae. Et quod sint signa, non habet calumniam; sed de causalitate, et modo causalitatis, dubitatur. Arguitur igitur (x) sic: Sicut rebus sacramentalibus competit ratio signi, sic et ratio causae, et non plus. Sed res sacramentales non sunt signa gratiae, nisi ex pactione, ordinatione, seu institutione. Ergo non sunt causa gratiae, nisi ex pactione, et ordinatione, et institutione divina (6); et non per aliquam virtutem eis inherentem, vel in eis existentem.

Septimo sic: Secundum omnes, circumcisio in veteri lege conferebat gratiam. Sed hoc fuit solum ex quadam pactione divinae ordinationis, sicut habetur, *Genes. 17* (v. 10): *Hoc est pactum meum quod observabitis, circumcidetur in vobis omne masculinum*. Et ibidem (v. 14): *Masculus cujus caro preputii circumcisa non fuerit, delebitur anima ejus de populo suo; quia pactum meum irritum fecit*. Et similiter videtur quod in aliis sacramentis non conferatur gratia, nisi ex pactione divina. — Confirmatur per Bedam, qui dicit in *Homilia de Circumcisione Domini*, quod *idem salutaris curationis auxilium, circumcisio, in lege, contra originalis peccati vulnus, agebat, quod nunc baptismus agere, revelatae gratiae tempore, consuevit*. Ecce quod etiam similem actionem attribuit circumcisioni et baptismo. Si ergo circumcisio nihil agebat nisi ex pacto, et ut causa sine qua non, sequitur quod nec baptismus, nec alia sacramenta.

Octavo sic: Sicut se habet lex vetus ad legem novam, sic sacramenta novae legis ad sacramenta veteris legis. Sed lex vetus sic se habet ad novam legem, quod illud quod promittebatur in lege veteri, solvitur in nova, non per legem, sed a Deo in lege. Igitur similiter est in sacramentis, quod gratia in sacramentis veteris legis promissa, vel figurata, exhibetur in sacramentis novae legis, non quidem per ipsa, sed a Deo in ipsis. Et in hoc sufficienter excellunt sacramenta novae legis sacramenta veteris

(x) primo. — Ad. Pr.

(6) a verbo *Ergo* usque ad *divina*, om. Pr.

legis, sicut lex nova legem veterem; nec est querenda major excellentia, quia ista sufficit.

Nono. Quia ratio in qua videtur potissime fundari contraria opinio, est quia *causa sine qua non*, si nihil faciat ad effectum, inducendo, disponendo, vel meliorando, quantum ad rationem causandi, nihil habet supra causas per accidens; sicut albedo edificatoris non est causa domus, nisi per accidens. Nec pectio dat aliquid de ratione causæ, sed solum de ratione signi, ut patet in exemplo de denario plumbeo. Quod autem est per accidens, omittitur ab arte, nec ponitur in diffinitione, ut dicitur in 6. *Metaphysicæ* (l. c. 4 et seq.). Unde videtur quod, si sacramenta non essent nisi *causa sine qua non*, in diffinitione sacramenti non poneretur ista causalitas; nec sancti fuissent ita solliciti ponere istam causalitatem in diffinitione sacramenti. — Sed hoc non valet. Quia nullus sanctus posuit in diffinitione sacramenti, quod esset causa gratiæ, sed solum Magister *Sentent.*, qui accepit ab Augustino, ex secundo libro Augustini *de Doctrina christiana*, quod *sacramentum est invisibilis gratiæ visibilis forma*; et addidit de suo illud quod sequitur, scilicet *ut ejus imaginem gerat, et causa existat*. Nullus autem potest melius exponere Magistrum, quam ipse semetipsum. Ipse autem exponit seipsum in littera, dicens quod homo non querit salutem in sacramentis, quasi ab eis, sed per illa a Deo. Nec videtur valere illud quod aliqui dicunt quod in illis verbis Magistri, hæc prepositio *a* denotat principale agens, sed hæc prepositio *per* denotat causam instrumentalem. Quia talis causa instrumentalis accipienda est de *causa sine qua non*, secundum descriptionem beati Augustini (x), dicentis quod *sacramentum est in quo, sub tegumento rerum visibilium, divina virtus salutem nostram secretius operatur*. — Quod autem additur, quod illud quod est per accidens, dimittitur ab arte, nec debet poni in diffinitione vel descriptione; dicendum est quod dupliciter est accidens. Unum, accidens per accidens, quod est separabile, et nihil penitus facit, nec ad operationem rei, nec ad ejus notificationem, sicut est de albedine respectu edificatoris; de quo accidente procedit argumentum. Aliud est accidens proprium: vel ex natura rei, sicut risibile est proprium homini; vel ex ordinatione humana, sicut denarius plumbeus accipit rationem signi et *causæ sine qua non* respectu elemosynæ regis; vel ex ordinatione divina, sicut res naturales accipiunt rationem signi et *causæ sine qua non* respectu gratiæ. Et tale accidens multum facit ad notificationem rei. Et ideo debet poni in descriptione notificante rem, præcipue quantum ad quid nominis, sicut est descriptio sacramenti.

Decimo. Quia auctoritas Augustini (tract. 80 in

Johan.), vel Bede (cap. 10 in Lucam), in qua fundatur contraria opinio, non juvat. — Non quidem Augustini. Quia non est ejus intentio, quod in aqua baptismi sit aliqua virtus inherens ei, sed quod ibi est sola virtus divina assistens, sicut ipse dicit in notificatione sacramenti, dicens quod *sacramentum est in quo, sub tegumento rerum sensibilium, virtus divina salutem nostram secretius operatur*. Unde verba sua sunt ista: *Unde est hæc tanta vis aquæ, ut corpus tangat, et cor abluit, nisi faciente verbo; non quia dicitur, sed quia creditur?* Ecce quod non dicit aliquam virtutem esse in aqua, nisi quam facit fides verbi quo baptismus confertur, hoc est, fides qua credimus Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, in ejus invocatione confertur baptismus, remittere peccata in baptismo. Et sic dicitur esse virtus in aqua per verbum, quia vere credimus quod virtus Patris et Filii et Spiritus Sancti invocata per verbum, sanctificat baptizatum in aqua. Nec oportet imponere aliam virtutem inherentem. Nec unquam hoc intellexit Augustinus. — Item auctoritas Bede non juvat; quia est contra tenentes aliam opinionem. Dicunt enim quod illa virtus est a Deo sicut a principali agente, et a passione Christi sicut a causa meritoria, et ex fide Ecclesiæ sicut ex continuante instrumentum principali agenti; sed caro Christi, vel ejus contactus, neutrum prædictorum est; igitur ex contactu cum aquis, in suo baptismo, nulla vis data est aquis. Item, si ex tactu carnis Christi esset data aliqua vis aquis, esset data tunc, et illis aquis quas caro Christi tetigit; et tunc illæ aquæ habuissent in se talem virtutem; quod iterum est contra eos; quia dicunt quod illa virtus non est in sacramentis, nisi quando applicantur per usum ad illum qui recipit sacramentum. Et ideo dicendum est quod Beda non intelligit quod aliqua virtus inherens aquis ex contactu carnis Christi: cum ipse expresse dicat quod idem agebat circumcisio, quod nunc agit baptismus; et tamen nullus tenet quod circumcisio haberet aliquam virtutem inherentem. Sed intelligit quod baptismus Christi, in quo caro Christi aquam tetigit, fuit signum et representatio quod per Christum effective, inquantum Deus, et meritorie, inquantum homo, baptismus per ipsum institutus, esset sacramentum regenerationis spiritualis, quæ fit per aquam sub præscripta forma verborum tanquam per sacramentum, et per solum Deum tanquam per causam immediate efficientem quicquid ad spirituales regenerationem pertinet. Et istud satis insinuatur, Johan. 3, ubi Christus, loquens de baptismo, dicit (v. 5): *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest intrare in (x) regnum Dei*; ubi, postquam fecit mentionem de aqua baptismi, nomine aquæ, postea totam ejus efficaciam attribuit Spiritui

(x) Cfr. supra, pag. 5, col. 1, not. x.

(x) m. — Om. Pr.